

ІРЕН ЛАГЮ

ПАБЛО ПІКАССО, мій коханець, найвидатніший художник з будь-коли народжених, ледве народився.

Він з'явився на світ восковою синьо-білою статуеткою немовляти, яке не рухалося і не плакало. «Мертвонароджений», — прошепотіла медсестра. Його виснаженій пологами матері було не до того, а от дядько, що був міряв кроками коридор разом із батьком Пабло, мертвонароджених ніколи не бачив, тож йому було цікаво. Він нахилився над немовлям — та так низько, що палаючий кінчик його сигари торкнувся дитини.

Пабло, увесь біло-синій, зіщулювався. Застогнав. Його обличчя почервоніло, наче від люті. Він несамовито заволав. Найвидатніший художник з будь-коли народжених — і це не лише моя думка, запевняю вас, — вирішив жити. Вогонь повернув його до життя. Вогонь підтримує життя в ньому.

— Народжений від вогню, — кажу я.

— Що ти сказала? — Пабло, через багато років після того дивонародження, обернувшись від дзеркала над рукомийником, обпалює мене своїми всевидючими чорними очима. Ми повечеряли разом у Café de Flore* і провели цю ніч у його студії на набережній Великих Августинців. Спочили

* Популярне серед тогочасної паризької богемі кафе на бульварі Сен-Жермен. Тут і далі прим. пер., якщо не сказано іншого.

ми посеред ящиків, полотен і статуй — доробок багатьох десятиліть, втиснутий у це приміщення, якому, за сподіваннями Пабло, нічого не загрозувало під час німецької окупації. Можна сказати, він мав рацію. Бувало, навіть німці приходили купити якусь із його робіт, хоч їхній режим і оголосив Пікассо декадентом. Він продав їм декілька картин.

І слухав. Дуже уважно — раптом почує щось цінне для руху опору. Він жартував із тими німецькими солдатами, які марширували нашими авеню та сиділи в наших кафе під час окупації, жартував підпільним французьким жаргоном, тож солдати тільки вдавали, ніби розуміють його. Ті жарти ображали їх, як Пабло і сподівався.

Про мого коханця говорили було, що він живе лише заради мистецтва, а жінки і політика для нього менш важливі за творчість. Але люди змінюються. Коли Франко й Гітлер зруйнували те іспанське містечко, Герніку, Пабло змінився. Волаючи матері, вбиті діти й уся втілена в цій картині жорстокість нікого не полишать з думкою: «Її написав чоловік, якому байдужі і люди, і політика».

І я бачила, як змінюється його обличчя, коли він говорить про Франсуазу, жінку, яка збирається його покинути.

— Гадаю, буде хороший день, — сказала я. — Та повернись-но в ліжку, Пабло. Ще рано, — я розправила та розгладила зім'яте простирадло, досі вологе від нашої невеличкої вакханалії.

— Машина скоро буде тут. Якщо я не буду готовий, Пабло буде сигналізувати і влаштує сцену посеред вулиці. Він не менш шалений, ніж його мати.

— То Ольга справді збожеволіла? Я завжди помічала в ній той нахил. Хоча ти будь-яку жінку з глузду зведеш. Чому б тобі з нею не розлучитися? — цікаво, яким би було моє життя, якби я вийшла за Пабло, коли ми були молодими. «Не щасливим», — гадаю я. Ні, я зробила правильний вибір. Та все ж...

Як же добре бути вдалині від усіх тих прислуг, меню й домашніх клопотів, які з'їдають життя жінки та стають на

заваді її творчості. Чоловіків пускають за зачинені двері, а нас — ні.

Пабло повертається до свого відображення у дзеркалі та вивчає його, виводячи бритвою вигин крізь піну на щоці, де на білому тлі проступає смужка оливкової плоті. Черговий витвір мистецтва.

— Поквапся й одягайся, — говорить він. — Ольга не дасть мені розлучення. Ти ж знаєш.

— Ти це роками говориш. Та, певне, дуже зручно бути одруженим на жінці, яка живе окремо та не дає тобі ожеститися з іншою.

Він кидає в мене мокрим рушником.

— Підводься. Машина скоро приїде.

— Послухати-но лише тебе, коханий. Машина. Шофер. Я пам'ятаю, як ти ходив у дірявих чоботах, коли був моїм юним коханим.

— То було давно. І він не шофер, він — мій син.

— Так, багато чого змінилося, — перекотившись на інший бік, я запалюю сигарету, і простирадло спадає з моїх оголених грудей.

Я бачу, на чому зупинився його погляд — не на моєму обличчі, тож, піднявши плечі, трохи випинаю груди.

Він широко всміхається. Погляди Пабло схожі на мазки пензля. Деякі довгі, протяжні, сповнені текстури й пігменту. А інші короткі, дрібні, навіть випадкові. Спрямований на мене зараз погляд десь між ними.

Колись його погляд побачив би достатньо для цілої картини. Він побачив би плоть, а попід нею кістки і м'язи, а в очах запитання чи впевненість. Він побачив би минуле, теперішнє й майбутнє і намалював би їх так, що й час втратив би значення.

Так, саме так він мене малював: усю й одразу, усі кути і геометрію тіла. На його картинах я вічна й повсякчас прекрасна. Ось що може зробити для жінки художник. Коли більшість чоловіків дивилися на мене, у їхніх обличчях я бачила

саме лише бажання, жагу володіння. Коли ж на мене дивився Пабло, його обличчя було сповнене зачарування в очікуванні перекладу на мову ліній та мазків пензля.

Весна, другий рік Великої війни. Я, ще навіть не двадцятирічна, повернулася з холодної, голодної Москви, де хлібна коштівувала врівень із шовковою сукнею. Мій покровитель, російський великий герцог, призвичаївся був сидіти у своєму саду попід оголеними, сповненими відчаю деревами і заламувати руки. Він відчував наближення власної руйнації. Як і більшість представників старої аристократії. Та мої почуття до нього були не настільки сильними, щоб зустрічати руйнацію разом. Тож на мене чекав Париж.

Уперше Пабло побачив мене, коли я сиділа на краю фонтанчика Воллеса* на площі Еміль, розвернувши обличчя до сонця, наче кішка, що ніжитья, та насолоджувалася чудовим днем, міркуючи, яка пригода може мене спіткати, у кого я закохаюсь цього разу: у чоловіка чи жінку, і чи буде в мого нового коханця чи коханки щось смачненьке. Був початок літа. Я вкрала була пригорщу черешні на ринку Les Halles і булочки, але в животі бурчало.

Можна було б продати ту накидку з хутром, але вона знадобиться мені взимку. Було в мене і намисто з перлів, але воно так мені пасувало, що я не наважувалася з ним розпрощатися, навіть ціною смачного обіду.

Пабло знайшов мене. Розплющивши очі, я побачила перед собою його — маленького симпатичного іспанця з чорними очима, що уп'ялися в мене так, наче ніколи не бачили жінки.

Я озирнулася, пересвідчуючись, що він витріщається не на фонтан. Але ж ні, він розглядав мене. Випрямивши спину, я трохи розвернула обличчя, демонструючи більш вдалий бік.

* Чавунні фонтани питної води, встановлені в Парижі наприкінці XIX століття за ініціативою англійського філантропа Річарда Воллеса.

Пабло з друзями щойно пообідали. Від них пахнуло тушкованим м'ясом з розмарином, друзі набралися дешевого вина, але Пабло був тверезий, наче скельце.

— Ходімо зі мною, — сказав цей чоловік-хлопчик, простягаючи руку.

— Ні. З якого б це дива? — я зробила крок назад, удаючи, ніби мені байдуже.

— Бо я тебе намалюю і ти житимеш вічно, — підійшовши ближче, він поклав руку мені на талію.

— До чи після постілі? — засміялася я, ухиляючись від нього. Проти постілі я нічого не мала, але щойно була покинула великого герцога, який дарував мені перли перед сніданком. Навіщо мені зв'язуватися з цим парубком — художником, зважаючи на фарбу під нігтями, — який, напевне, не має за душею ані су?

Виступивши з його обіймів, я пішла геть. Але ми обоє знали: то був початок.

Він ходив за мною чи я за ним? Цілий тиждень ми натрапляли одне на одного ледь не щодня, адже Париж не такий уже й великий, щоб художники не знали, де одне одного шукати, а в мене попід нігтями теж була фарба. Щоразу він казав одне й те саме: «Ходімо зі мною». А я відмовлялася.

Якось пізно ввечері, у суботу, я поверталася до своєї кімнати на вулиці Лепік — я тоді співала в кафе, в обмін на безкоштовну їжу, — аж раптом, підкравшись ззаду, мій гарненький іспанець заштовхав мене в карету. Страшно мені не було — тільки цікаво. Куди він мене повезе? Яким коханцем виявиться?

Ми поїхали до старої вілли на околиці Парижа — без дверей, просякнутої котячою сечею та обвитої плющем, який продирався крізь розбиті вікна всередину вицвілих, заплямованих сирістю кімнат. Коли Пабло відчинив вхідні двері вілли, демонструючи мені ті руїни, я розсміялася йому в обличчя. Від великого герцога та й у нетрі! Коли Пабло пішов по вечерю, я втекла назад у Париж.

За тиждень я не знайшла жодної іншої пригоди собі до вподоби, а його чорні очі та погляд разом із його сильними руками не йшли мені з гадки. Я уявляла, як розділю з ним хліб та апельсини, що він би їх розклав на столі, разом з кришениками шинки. Мені кортіло дізнатися, яким коханцем він виявиться. Тож я повернулася на віллу, до Пабло. Він на мене чекав.

— Я знав, що ти повернешся, — сказав він. — Я зрозумів з першого погляду: це жінка, яка хоче жити вічно.

Він почав писати мій портрет, тільки-но з апельсинами було покінчено і перед тим, як лягти зі мною в постіль.

Тридцять років тому.

— Ти б хотів намалювати мене знову? — спитала я, підвівшись з ліжка та всідаючись на стільці в позу: одна нога звисає збоку, а інша стоїть під кутом, який обожнювали були кубісти.

Він роздивляється мене. А потім відповідає:

— Ні, твоє обличчя надто знайоме. У ньому немає новизни. — Але я бачу, як рухаються його очі, як вказівний палець правої руки малює в повітрі маленьке коло. Якись лінії в моїй поставі впали в його око митця.

Я сміюся:

— Я не дозволю тобі цим мене зачепити, адже тільки цього ти і хотів. Я завжди буду молодшою за тебе, Пабло. Не забувай про це.

До нього повертається трохи ніжності минулої ночі, й він усміхається до мене.

Так і тримаючи бритву в руці, Пабло розвертається, щоб відповісти поглядом тому чоловіку у дзеркалі із запіненим обличчям.

— У цю мить, зранку, у ванну заходить Франсуаза, разом з моїм сином Клодом. Я смішу їх, проводячи пальцем по піні для гоління й виводячи в себе на обличчі малюнок. Клоун зі знаками питання над очима.

Пабло кладе бритву на край раковини; на його гордому обличчі з'явився натяк на журбу.

Він, цей Пікассо старшого віку, не проводить так уже багато часу в Парижі. На Півдні в нього дім, сонце, жінка, діти. За його словами, там краще світло, та, певне, тепло і сонце також приємні його шкірі. Ми обоє в тому віці, коли хочеться комфорту.

Він розповідає мені про цю жінку, Франсуазу, щоб змусити ревнувати. Адже колись він просив мене вийти за нього, та я відмовила, і його бажання помститися нікуди не поділося: воно всюди, наче тло всіх інших почуттів, які сповнюють нас.

Франсуаза Жіло, темноволоса, з вигнутими чорними бровами, довгими, сильними кінцівками. Його жінка-квітка. Він писав, малював, ліпив її. Сотні разів. Картини хороші. Я ревную до них.

Франсуаза, з якою він прожив майже десять років, яка подарувала йому двох дітей, погрожує, що покине його.

Бідолашна Марія-Тереза, його коханка, попередниця Франсуази в цій ролі. Їй було сімнадцять, коли Пабло перший спинився, щоб заговорити з нею біля входу в Galeries Lafayette. А вона ніколи про нього не чула! Він почав негайно її писати, хоча, заради пристойності, не спав із нею, поки тій не виповнилося вісімнадцять. На картинах він перевтілював її в тарілки з фруктами. Їстівна жінка, жінка домашня.

Марія-Тереза роками чекала, що він до неї повернеться, тож якщо до неї дійшли чутки, вона, певне, ледь не в екстазі. Але дарма. Він не повернеться ні до Марії-Терези, ні до будь-якої іншої. У випадку Пабло, якщо все скінчено, то все скінчено. Я — єдиний виняток. До мене він повертається.

І все ж. Франсуаза йде від нього? Не може бути. Чи може? І хто, цікаво мені, стане наступною, новою жінкою, блисковою, яскравою й відданою? Чи він уже її обрав?

Пабло, не відходячи від дзеркала, закінчує з різьбленням по піні, оголюючи обличчя. Обличчя старше, та жінки досі озираються і шепечуться, коли він проходить повз.

Франсуаза теж художниця, і з усіх його портретів — написані нею найкращі. Навіть я це визнаю. Вона вловила